

ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞMA KAPSAMINDA TÜRK KADINI

Doç.Dr. Gülden ERTUĞRUL *

Türk kadınına gelmeden önce Atatürkçülük ve Çağdaşlaşma kavramından ne anladığımı belirtmek isterim.

Atatürkçülük ve Çağdaşlaşma bir birine bağlı ve bir birini tamamlayan kavramlardır.

Atatürkçülük nedir? Atatürkçülük, o büyük insanın ilke ve devrimlerini iyi bilmek ve onun çizmiş olduğu yolda, onun düşünce sistemini bilimsel açıdan anlayarak ve onu severek yürüme demektir. Atatürk ilke ve devrimlerini, Türk ulusunun var oluşunu devam ettirmesi ve bu hedef için çağdaşlaşması, çağdaş uygarlıkların güç düzeyine varabilmesini amaçlayarak meydana getirmiştir. Çağdaşlaşmak, çağdaş uygarlıkların güç ve kuvvet düzeyine ulaşabilmek, o düzeyde kalabilmek ve hatta daha ilerleyebilmek için gerekli dinamizme, hayat gücü ve istekliliğe sahip olmak gerekmektedir. Atatürk'ün Türk ulusunun yenileşme ve ilerleme yolunda mesafeler kat edeceğine inancı vardır. Atatürk Uygarlaşma gereğini, 4.12. 1923 de "**İstanbul Halkı ve Cumhuriyet**" isimli demecinde şöyle dile getirmektedir:

"Ülkemiz kesinlikle, çağdaş, uygar ve yepyeni olacaktır. Bizim için, bu bir hayat davasıdır. Bütün fedakârlığımızın yararlı sonuçlar vermesi buna bağlıdır. Türkiye, ya yeni fikirle donanmış, namuslu bir idare olacaktır, veyahut olamayacaktır. Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilemezsiniz, ne kadar yenilik taraftarıdır."(1) - (2)

Görüldüğü gibi Türk ulusunun "çağdaş", "uygar" ve "yepyeni" olması, onun var oluşu veya olmayışı ile ilgili olduğu için çok önemlidir.

Uygarlaşmanın yaşamsal önemi hakkında Atatürk diğer demeclerinde şöyle demektedir:

"Uygarlığın coşan seli karşısında direnmek boşunadır. O, gafil ve direnenler hakkında çok amansızdır. Dağlar delen, göklerde dolaşan, göze görünmeyen cisimciklerden yıldızlara kadar herşeyi gören, inceleyen uygarlığın güç ve yüksekliği önünde, Ortaçağ anlayışlarıyla, ilkel uydurmalarla yürümeğe çalışan uluslar, yük olmağa, hiç olmazsa esir ve alçalmış olmağa mahkumdurlar."(3)

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi

28. 8. 1925 de İnebolu'daki bu konuşmadan hemen önce 24.8.1925 de Kastamonu'da yapmış olduğu diğer bir konuşmada da, uygarlığın gereksinimleri ve sonuçları üzerinde şunları söylemektedir:

"Acılar gördük. Bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamadığımız içindir. Fikrimiz, zihniyetimiz uygar olacaktır. Uygar olacağız. Bununla gurur duyacağız. Bütün Türk ve İslâm alemine bakınız. Zihinleri uygarlığın emrettiği yeterlilik ve gelişmeye uyamadıklarından ne büyük felâketler, ne ızdıraplar içindedirler. Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız ve nihayet son felaket çamuruna batışımız bundandır. Beş altı sene içinde kendimizi kurtarmışsak, bu, zihniyetimizdeki değişmedendir. Artık duramayız. Mutlaka ileriye gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmeye mecburuz. Millet açıkça bilmelidir. Uygarlık öyle bir güçlü ateştir ki ona kayıtsız olanları yakar, yok eder. İçinde bulunduğumuz uygarlık ailesinde layık olduğumuz yeri bulacak, onu koruyacak ve yükselteceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır. (4)

Atatürk'ün bu sözlerinden şu sonuca varıyoruz:

Ülkenin var oluşu, refah ve mutluluğu bir amaç, bu yolda çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmek ise Atatürk'ün temel 9 ilkesinden biri olmaktadır (5)

Atatürk., Türkiye Cumhuriyetini meydana getiren Türk halkının gerçekte ve tarihte uygar olduğundan bahisle, uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkının buna aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla göstermesi gerektiğini vurgular ve şöyle devam eder:

"Türkiye'nin, hakikaten uygar olan halkı başından aşağıya dış görünümü ile de uygar ve yenilikçi insanlar olduğunu bizzat göstermeğe mecburdurlar. Bu son sözlerimi açık ifade etmeliyim ki, bütün memleket ve cihan ne demek istediğimi kesin bir şekilde anlansın" (6)

Bu sözlerden sonra Atatürk ilk önce çağdaş erkek kıyafetini tarif ederek, ayakta iskarpin veya potin, bacakta pantolon, yelek gömlek , kravat, ceket ve bunların tamamlayıcısı olarak da şapkanın kullanılacağını açıklar. Yunan 'serpuşu' olan fesi giymek veya Bizans papazlarının dini simgesi olan gıysilerini taşımak

gereksizdir.

Aynı gezisinde Atatürk kadın kıyafetinin kapalılığını eleştirerek bunun nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır:

"Gezilerim sırasında köylerde değil özellikle kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok sıkı özenle kapatmakta olduklarını gördüm. Özellikle bu sıcak mevsimde bu durumun kendileri için işkence ve ızdırap nedeni olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar bu biraz bizim bencillüğimizin eseridir. Çok dikkatli ve namuslu olduğumuz gereğidir. Fakat saygıdeğer arkadaşlar, kadınlarımız da bizim gibi anlayışlı ve düşünceli insanlardır. Onlara ahlakla ilgili kutsal kavramları aşlamak, milli ahlakımızı anlatmak ve onların beynini ışıkla, temizlikle donatmak esası üzerinde bulunduktan sonra fazla bencillğe gerek kalmaz. Onlar yüzlerini dünyaya gösterebilirler. Ve gözleriyle dünyayı dikkatle görebilirler. Bunda korkulacak birşey yoktur. (7)

Atatürk kılık kıyafetimizi çağdaşlaştırmak istiyordu. Bu nedenle 25 Ekim 1925 de çıkarılan bir yasa ile fes, çarık, tekke, külah gibi geri kalmışlığı simgeleyen ve bizim olmayan bütün giyecekler yasaklandı. Çağdaş kıyafet ve şapka devrimi gerçekleşti. Kılık kıyafet devrimi sadece erkeklerin değil kadınların da kıyafet biçimini kapsamaktadır. Atatürk gezilerinde gördüğü, yüzü gözü örtülü kadınların, yanlarından geçen erkeklere karşı arkalarını çevirip yumulmalarını garip ve gülünç bulmaktadır ve bu durumun derhâl düzeltilmesini ister . (8) Bunun Türk kadını ile ilgili yanlış anlamalara sebep olduğunu bizzat kendisi şöyle anlatır:

"Dış görünüşleriyle düşmanlarımıza ve özellikle içimizdeki bahtı karalara bilerek ve daha çok bilmiyerek haklı bir yalandolan malzemesi veren görünüşlere hepimiz biliyorsunuz ve herkes biliyor ki, en çok ülkemizin en büyük şehri olan, yüzyıllarca devletin merkezi ve hilafet merkezi olan İstanbul'da rastlanıyor. Düşmanlarımız bu görünüşteki kadınlardan aldıkları izlenimler ile acı hükümler veriyor ve diyorlar ki : Türkiye uygar bir millet olamaz, çünkü Türkiye halkı iki parçadan oluşmaktadır. Kadın ve erkek diye iki kısma ayrılmıştır. Oysa bir toplum aynı amaca bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse ilerlemesine ve uygarlaşmasına fen açısından imkan ve ilmi olarak ihtimal yoktur." (9)

Bu sözlerinde görüldüğü gibi kadınların davranış ve giyimdeki tutarsızlıklarının, onlar hakkında olumsuz düşünceler doğmasına sebep yarattığını belirten Atatürk, onların çağ dışı kalan dış görünümünün aslında zihniyet yapısını ve çağ dışı yaşam şekillerini de aksettirmekte olduğunu vurgulamakta ve kadının ilerlemede erkeğin yanında ve beraber yürümesi gerektiğini kaydetmektedir. Kadının giyim şekline önem vermekle birlikte **"Kadınlık meselesinde dış görünüş ve kıyafet ikinci derecededir demektedir."** (10) Daha önemle üzerinde durduğu nokta toplumun bir kısmının diğerinden tamamen ayrı şartlarda ve baskı altında yaşam sürdürmesidir. Geri kalmanın ve çağdaş olamamanın bir nedeni de budur. Atatürk bu konuyu şöyle dile getirmektedir:

"Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmaktadır. Mümkündür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine aldırış etmeyelim de kitlenin tümü ilerleme onuruna erişebilsin. Mümkündür ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirlere bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebsin? Kuşku yok, ilerleme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol almak gereklidir. Böyle olursa inkılâp başarılı olur. Memnuniyetle görmekteyiz ki, bugünkü gidişatımız, gerçekten gerekli olana yaklaşmaktadır. Herhalde daha cesur olmak gereği çok açıktır"(11)

Atatürk'ün yukarıdaki sözlerini şöyle tamamlamak mümkündür:

Türk ulusunun, kadın ve erkek olmak üzere ilerlemesi eşit eğitim olanakları ile mümkündür. Üretimden ve sosyal yaşamdan tümüyle koparılp ev içinde yaşamaya zorlanmış Türk Osmanlı kadını, şehirde haremî meydana getiren, kırsal kesimde de üretilenleri tüketilir hale getirmek için çalışıp didinen bir kul durumundadır. Çok kısıtlı sayıda kadın kendini eğitime şansına sahiptir.

1839 Tanzimat devrinde Gülhane Hatt-ı Hümayunu iki cins ayırımı gözetmeksizin bireysel hakların güvence altına alınmasını öneren ilk adım olmuş ve bu arada kadının kurtuluşu hareketinin de başlangıcını simgelemiştir.

Bundan sonra kadının eğitilmesi ve ilerlemesi gereğini savunan düşünürlerimizden birkaçı sırasıyla Namık Kemal, ki ona göre aile ve ulusun çöküşünün en önemli nedenlerinden birisi kadınların bilgisizliğidir; o dönemin yayın organı **Terakki**, Türk

kadınlarının köleliğini ayıplayarak onların da Avrupalı kadınlar gibi eğitilmesi ve seçim haklarını almaları gerektiğini savunmuştur. 1860'da Ağâh Efendi ve Şinasi'nin **Tercüman-ı Ahval** Gazetesinde evlilik ilişkileri ele alınmış, 1905'de Selahattin Asım **Türk Kadınının Tereddidi** adlı kitabıyla kadının çok kapanma, kölelik ve dinsel yasaların etkisiyle acınacak durumda olduğu ve ezildiğini belirterek sadece Türk kadınının değil, Türk erkeğinin de gerileme ve yozlaşma içinde olduğu vurgulamaktadır.

Erkeğin yükselmesini, kadının yükselmesine bağlayan meşhur düşünce adamlarımızdan Tevfik Fikret "Elbet sefil olursa kadın, alçalar beşer" diyerek, kadının ilerlemesini benimsemiş ve olumlu telkinlerde bulunmuş önemli bir yazarımızdır.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlangıcında eğitim aileden okula geçmiş ve Türk kadınının hayatı yeni bir devreye doğru yol almıştır.

Eğitimdeki düzensizlik, laik ilkeler doğrultusunda düzenlenerek 3 Mart 1924'te Tevhit-i Tedrisat Kanunu (Öğrenimi Birleştirme Yasası) kabul edildi. Bu yasaya göre eğitim devlet denetimi altına alınarak kadın ve erkek bütün toplum için çağdaştırılmış oldu.

Atatürk kadının en büyük görevinin analık olduğunu ve ilk eğitim verilen yerin de ana kucacı olduğunu hatırlatarak bu görevin önemini belirtir. Millet güçlü bir millet olmaya kesin kararlıdır. Bu nedenle Atatürk şöyle söyler:

'Bugünün gerekli olan şeylerinden biri de kadınlarımızın her fırsatta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan ötürü kadınlarımız da ilim adamı ve fen adamı olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün eğitim kademelerini geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır. (12)

Atatürk'ün bu sözlerinden , Türk toplumunda, ulusun isteği doğrultusunda, kadın ve erkeğin hemen hemen her branşta eğitilmesinin doğal olduğunu anlamaktayız. Öyle ki Hititlerde, İskitlerde ve Amazonlar da olduğu gibi, ve eski Türklerde Dede **Korkut Oğuznamelerinde** görülen Burla Hatun örneğinden anlaşıldığı gibi Türk kadını askerlik görevi dahil erkeklerin yapmağa zorunlu olduğu her işte çalışıp hizmet verebilir. Kurtuluş Savaşında erkeklerin yanında kahramanca çarpışan Türk kadını ne derece özverili olduğunu kanıtlamıştır.

Bundan 114 sene evvel Erzurum'un düşmesinden önce, Topdağ'ı savunan Yarbay Bahri Bey ağır şekilde yaralanır, halini

askerlerden saklar. Birinci tabyadan sonra ikinci ve üçüncü tabyalar da elden çıkınca Erzurum halkı ellerinde ne varsa, kazma, kürek, balta ve sopalarla tabyalara koşarlar. Yaşlılar, kadınlar, genç kızlar ve çocuklar düşmana saldırırlar. En önde aç bir genç kızla bir genç kadın vardır. Adı Kara Fatma'dır. Çetin bir mücadele başlar, en önde düşmanla savaşan genç kız Kara Fatma alınından vurularak yere yıkılır ve birkaç saniye sonra düştüğü yerden bir sancak yükselir. Kara adı verilmesi gözünün peklüğündendir. Daha sonra Nene-Hatun adı verilmiştir.

Türk kadınının erkeği yanında büyük bir potanstyele sahip olduğunu gören Atatürk, onu haklı olarak takdir etmiş ve devrimleri ile yüceltmıştır. Atatürk 21.3.1923'te Konya kadınları ile yaptığı konuşmada bu duygusunu çok açık bir şekilde dile getirir:

"Dünyanın hiçbir yerinde hiç bir milletinde Anadolu Türk kadınının üstünde kadın çalışmasını söylemek mümkün değildir ve dünyada hiç bir milletin kadını "Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek gösterdim" diyemez. (13)

Aynı konuşmasında Anadolu kadınının özverisini yine şöyle dile getirmektedir : (21.3.1923, Konya)

"Kimse inkar edemezki, bu savaşta ve ondan evvelki savaşlarda milletin yaşama yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu keresteyi getiren, ürünleri pazara getirerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip sıcak demeyip cephenin savaş malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o özverili, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan dolayı, hepimiz bu büyük ruhlı ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle kutlayalım ve büyük saygı gösterelim." (14)

Atatürk'ün hizmetlerini şükran, minnet ve büyük saygı ile andığı Türk kadınına en büyük hediyesi, 4 Ekim 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun yasallaşmasıyla, hukuk alanında yapmış olduğu devrimdir. Osmanlı hukuku çağdaş bir hayatın gereklerine cevap verecek maddelerden yoksundu. Kadın-erkek eşitliği yoktu. Türkler ve azınlıklar ayrı haklara sahiptiler. Hukukun temeli olan Medeni Kanun'un kabulü ile karışıklık son buldu. Kadın erkek haklarında eşitlik ilkesi getirilerek poligami kaldırıldı ve resmi

nikâh ile evlenme işi koruma altına alındı. Osmanlı Türk kadını, Avrupalı hemcinsleri monogaminin getirdiği güvenceden yararlanırken, çağlar boyu poligaminin şartlarının ezikliğini yaşamıştı.

Aile yaşantısında Türk kadınından daha avantajlı durumda olan Avrupalı kadınlar, 1789 Fransız İhtilâli'nden başlayarak, kalıt ve eğitim eşitliği ve siyasi haklarını kazanabilmek için ikiyüzyıl süre gelen bir mücadele vermişti. Örneğin Fransız kadınları 1945 yılında siyasal haklarına kavuşurken, Türk kadınları 1930'da Belediye, 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuştular.

Sebepsiz taklitçiliği tasvip etmeyen Ulu Önder Atatürk'e göre çağdaş koşullara uygun Türk kadını nasıl olmalıydı? 14.10.1925 İzmir Öğretmen Okulu'nda yaptığı konuşmada şöyle der:

"Türk kadını dünyanın en aydın, en faziletli, en ağır kadını olmalıdır. Ağır sikkette değil, ahlakta, fazilette, ağır başlı bir kadın olmalıdır. Türk kadınının görevi, Türk'ü zihniyetiyle, kol gücüyle, kesin kararlılığıyla koruyabilecek ve savunabilecek nesiller yetiştirmektir. Milletın kaynağı, toplumsal hayatın esası olan kadın, ancak faziletli olursa görevini yapabilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır. Burada rahmetli Fikret'in herkesçe bilinen bir sözünü belirtelim : "Elbet sefil olursa kadın alçalar Beşer" (15)

Atatürk'ün bu sözlerinde görüldüğü gibi ideal Türk kadını manevi değerleri yüksek , faziletli ve ağır başlı bir kişiliğe sahip olmalıdır. Çünkü gelecek nesiller onun tarafından yetiştirilecek ve Türk toplumunun geleceğini meydana getireceklerdir. Manevi güçleri yüksek olan, bilgi ve faziletleri dolu olan kadın bu kimliğini dış görüntüsü ile de uyumlu bir biçimde tamamlamalıdır. Daha önce de bahsi geçtiği gibi kadın giyiminin nasıl olması gerektiğini belirten Atatürk'ün şu sözleri güncelliğini halen korumaktadır:

"Şehirlerde kadınlarımızın giyim şeklinde ve örtünmelerinde iki şekil beliriyor: ya ifrat ya tefrit görünüyor. Yani ya ne olduğu bilinemiyen , çok kapalı , çok karanlık bir dış görünüş gösteren bir kıyafet, ya da Avrupa'nın en serbest balolarında bile dış kıyafeti olarak sunulmayacak kadar açık bir giyim. Bunun her ikisi de şeriatın önerisi, dinin emri dışındadır. Bizim dinimiz kadını o tefritten de, bu ifrattan da uzak tutar...Dinimizin önerdiği örtünme hem hayata hem fazilete uygundur. Kadınlarımız şeriatın önerisi, dinin emri gereğince örtünselerdi ne o kadar kapanacaklar, ne de o kadar açılacaklardı. Şeriata göre örtünme kadınlar için zorluklar nedeni olmayacak, kadınların

toplumsal hayatta, ekonomik hayatta, geçim hayatında ve ilim hayatında erkekle işbirliği etmesine engel olmayacak basit bir şekildedir. Bu basit şekil toplumumuzun ahlâk ve kurallarına aykırı değildir."(16)

Türk kadınının her zaman çalışkan, özverili ve faziletli olduğuna işaret eden ve onun her yönü ile ağır, bilgili ve kültürlü bir ana olmasının gereğini vurgulayan Atatürk'ün şu sözleri üzerinde de durmak gerekir:

"Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak gerekecektir. Türk kadını evdeki uygar yerini yetkili bir şekilde doldurmuş, iş hayatının her safhasında başarılar göstermiştir. Siyasal hayatta belediye seçimlerinde deneyim kazanan Türk kadını, bu kez de milletvekili seçmek ve seçilmek suretiyle hakların en büyüğünü elde etmiştir. (17)..... Türk kadınının esasen bu değerinde olduğuna kuşku yoktur. (18)

Görüldüğü gibi, Atatürk Türk kadınının haklarının en büyüğünü milletvekili seçmek ve seçilmek suretiyle elde etmiş olduğunu ve buna layık olduğunu vurgulamaktadır. Türk kadınının kendisine tanınan bu hakları korumak için çaba göstereceğine hiç şüphe yoktur. Türk kadınının bu hakları zaman zaman çabasız elde ettiği yolundaki görüşler geçerli sayılamaz. Çünkü tarih boyunca Türk kadını, Türk erkeği ile yanyana omuz omuza vatanın ve milletin kurtuluşu bağımsızlığı, gelişmesi, ilerlemesi ve mutluluğu için her zaman engin bir özveriyle ve gerçek bir içtenlikle çalışmıştır. Toplum hayatında kendine düşen sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal görevlerini günün şartları içinde noksansız yerine getirmiştir. Ancak eksikliklerinin bulunmasının en önemli nedenlerinden biri de doğal olarak Türk kadınının eşi, çocukları ve aile bütünlüğünü korumak için yaptığı özveridir.

Bir toplumun çağdaşlaşması ve ilerlemesi toplumun bir kısmıyla mümkün olamaz. Türk kadınının ilerlemesi ve refaha ulaşması Türk erkeğinin de zihninin eğitilmesi ve ilerlemesi ile mümkündür. Bir toplumun ilerlemesi kadın ve erkeğin omuz omuza ortak çalışması ve özverisiyle mümkündür.

N O T L A R

1. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
Cilt III, S. 94-95
(Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi). 1989
2. Hüseyin Cevizoğlu, Kur. Alb.
Atatürkçü Düşünce ve Sonuçları
(Kara Kuvvetleri güçlendirme Vakfı Yayını No:1) Ankara 1980
S.17
3. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
("İnebolu"da bir Konuşma" 28.8.1925)
Cilt II, S. 222
4. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
("Kastamonu'da Bir Konuşma", 24.8.1925)
S. 216
5. Atatürk'ün İlkeleri :
1. Tam Bağımsızlık,
2. Ulusal egemenlik-kayıtsız şartsız
3. Ulusçuluk (Milliyetçilik)
4. Cumhuriyetçilik
5. Uygarlıkçılık (medeniyetçilik)
6. Laiklik
7. Halkçılık
8. Devletçilik
9. Devrimcilik
6. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
("İnebolu"da bir Konuşma" 28.8.1925)
Cilt II, S. 220.
7. Türkan Arıkan, Doç. Dr. Edirne Milletvekili
Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet
(Ankara, Ekim 1984, TBMM)
S. 19
8. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 19
9. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 29

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri

Cilt II, S. 151.

"Konya Kadınları ile Konuşma"

21.3.1923

10. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 29
11. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 29
("Kastamonu Konuşması" 30.8.1925)
12. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 25
"İzmir'de Halk İle Konuşma" 31.1.1923
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
Cilt II, S. 87
13. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 13
"Konya Kadınları ile Konuşma"
21.3.1923
14. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 15
"Konya Kadınları ile Konuşma"
15. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S. 23
16. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S.19
21. 3. 1923 Atatürk'ün Konya'da verdiği söylev
17. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S.17
18. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet S.17